

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

JULI
1953

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

26e JAARGANG
N° 7

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 6¹, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT”

HIER MOET U BESLIST NAARTOE!

Drie maanden lang zal in het Centraal Museum te Utrecht een tentoonstelling te bezichtigen zijn, die door geen Utrechter gepasseerd mag worden. Wij bedoelen de expositie „Nederlandse Architectuurschilders 1600—1900”.

Er zijn verschillende redenen waarom men het werk van deze Nederlandse schilders moet gaan zien.

Ten eerste om de ontwikkeling van wat wij nu maar zullen noemen het „stads-schilderij” te kunnen waarnemen, zoals deze zich voltrok in een periode van drie eeuwen. Er is maar zelden gelegenheid om dit zo systematisch te volgen als hier.

In de tweede plaats dient men er heen te gaan omdat de tentoonstelling als het ware geconcentreerd is op Utrecht. De vereniging Oud-Utrecht heeft meermalen de wens uitgesproken, dat er een tentoonstelling zou komen, gewijd aan Saenredam. Het was immers deze kunstenaar, die een tijdlang in Utrecht zijn objecten zocht.

Welnu, men kan nu van Saenredam zes schilderijen en dertien tekeningen bewonderen, voornamelijk van kerkgebouwen. Maar het prettige is, dat we naast zijn werk ook doeken kunnen bewonderen van Van Beerstraten, De Beyer, Bloemaert, Bosboom, Craeyvanger, Pieter J. van Liender, Paulus van Liender, Verheyen, Vertin, Van Vliet en Weissenbruch, alles betrekking hebbend op Utrecht.

Overigens zijn er diverse doeken opgehangen, die al vele jaren tot de bezittingen van het Museum behoren. Het moge de bezoekers ervan overtuigen hoe rijk deze instelling is en hen aansporen om het stedelijk bezit aan schilderijen geregeld te bewonderen.

Maar behalve dat men om de schilderkunst en om de historie naar het Centraal Museum behoort te gaan, moet men het doen om gesterkt te worden in de liefde voor stad en land. De kans is er nu om Amsterdamse, Delftse, Haagse, Leidse e.a. stadsbeelden met elkaar te vergelijken, waardoor men weer een nieuw inzicht krijgt in de historische schoonheid van andere steden.

Wie deze tentoonstelling heeft gezien, zal zijn eigen land en zeker zijn eigen stad weer veel meer waarderen en hij zal er naar verlangen ze beter te leren kennen.

Wij komen op deze tentoonstelling in ons volgend nummer terug. Het bestuur van de vereniging Oud-Utrecht overweegt om een excursie naar het Centraal Museum te organiseren. Wij raden echter aan om in afwachting daarvan zelf al eens een kijkje te nemen, dan geniet U straks dubbel!

de J.

EEN MISLUKTE VERKOOP VAN DE DOMPROOSDIJ.

In het najaar van 1690 bevond de heer van Amerongen, Godard Adriaan van Reede, zich in Kopenhagen als gezant van H.H.M. Hier kreeg hij 10 Nov. van dat jaar een brief van zijn vrouw, Margaretha Turnor, waarin zij hem onder meer vertelde dat de Domproosdij hem te koop was aangeboden door een zekere monsieur Exstet. In een volgende brief komt zij er op terug. Het schijnt dat de correspondentie liep via Nicolaas van Velpen, één van de notabelen van Amerongen, die brandend nieuwsgierig was naar de inhoud. Maar veel inlichtingen over Exstet die op dat ogenblik in Kleef was, kon hij ook al niet geven.

Margaretha voelde wel iets voor het plan, dat blijkt wel uit haar opmerkingen, er waren „fraye reegaelie” aan verbonden. De min of meer geheimzinnige Exstet was natuurlijk een tussenpersoon en geen onbaatzuchtige, zoals zal blijken, de echte verkoper was uiteraard de Domproost zelf. Dit was, sinds 1649, toen hij de rijpe leeftijd van 3 jaar bereikt had, Cajus Laurentius van Brockdorff. Tot 1635 had ook het Huis Doorn tot de bezittingen van de Proosdij behoord, in dat jaar werd het verkocht; de vader van de kleine Cajus was in 1649 heer van Doorn en had hieraan waarschijnlijk de benoeming van zijn zootje te danken. Elk lid van de Staten had iemand genomineerd en stadhouder Willem II koos de candidaat van de Geëligeerden.

De verdere levensloop van de Proost ontgaat ons. Hij zal wel niet dikwijls in de Nederlanden gewoond hebben, want hij was Kamerheer van de Koning van Denemarken en werd in 1672 Deens graaf. Kanunnik was hij nooit geweest en evenmin was dat de man, met wie hij in 1686 onderhandelingen opende over de verkoop van de Proosdij en van Huis Doorn. Die man was Frederik Willem van Diest, gezant van de Keurvorst van Brandenburg. Het contract door hun gemachtigden al getekend, bevindt zich op het R.A. te Utrecht²⁾ en ook toen vertegenwoordigde de heer Exstet de Proost. Prins Willem III gaf zijn toestemming en daar deze in Utrecht zo goed als almachtig was, gaven ook de Staten gewillig hun fiat. Maar de koop werd tenslotte toch niet voltrokken, het geval draaide uit op een jarenlang proces en nu, in 1690, voelde von Brockdorff zich blijkbaar wel zo vrij, dat hij de Proosdij aan een ander durfde aanbieden.

Als Exstet contact opneemt met de vrouwe van Amerongen, heeft hij het proces inderdaad al twee keer gewonnen en zowel hij als zijn advocaat een zekere Mr van Kleef in Utrecht, zijn er van overtuigd dat dit vóór Kerstmis voor de derde keer beslist zal zijn. Margaretha krijgt een memorie van de inkomsten en lasten en stuurt daarvan afschriften naar haar man en naar haar zoon, de bekende generaad van Reede-Ginchel, wat later graaf van Athlone, die in Ierland vecht.

De Domproost benoemde schouten en secretarissen in Doorn, Cothen, Nederen Overlangbroek, Maartensdijk en Galecop. Zoals te doen gebruikelijk, pachten of kochten deze heren eigenlijk hun benoeming, terwijl hun salaris door de ingezetenen werd opgebracht. Verder bezat de Proosdij heel wat grond en het

1) Huis archief Amerongen, Inv. II, 401 c.

2) Inventaris Archief Dom-Kapittel No 2302.

recht om op allerlei landerijen tienden en cijnsen te heffen. Alles bij elkaar werd de jaarlijkse opbrengst begroot op f 1575, waartegenover f 744 aan lasten moest worden betaald. In 1686 waren deze bedragen resp. f 1605.— en f 577.10 geweest. De oorlog had de belasting blijkbaar aanmerkelijk verhoogd. Welke prijs er gevraagd wordt, blijkt noch uit de brieven, noch uit de memorie.

Het bezwaar was natuurlijk dat van Diest de steun had van Willem III. Al zou het proces ten gunste van Brockdorff uitvallen, dan bleef toch de kans bestaan dat de Koning-stadhouder de koop niet vriendelijk op zou nemen, misschien zijn toestemming en de benoeming weigeren. Exstet, die uit Kleef overkwam om de zaak persoonlijk met Margaretha te bespreken, beweerde dat Dijkveld ook veel interesse had, maar de proost, die „een vreemdeling sijnde, wenste daer wel af te weezen”, prefereerde Godard Adriaan van Reede. Helaas bleek nu tevens dat von Brockdorff ook nog f 8000 op de proosdij had opgenomen.

Voor zichzelf wenste Exstet een compagnie, waarschijnlijk moest Ginckel hem daaraan helpen. Hij was 3 jaar in Zweedse dienst geweest en wilde nu blijkbaar overgaan in Staatse. In 1686 had hij voor mevrouw Exstet een „verering” bedongen.

Van alle schone plannen kwam niets. De heer van Amerongen had geen zin zich in moeilijkheden en mogelijke processen te wikkelen, zeker niet tegen de zin van Willem III en ook zijn vrouw was niet enthousiast meer, toen ze alles wist. Blijkbaar is de animo van Dijkveld toch ook niet groot geweest — althans, de zaak bleef slepen tot 1702 en eindigde er tenslotte mee dat toch van Diest proost en heer van Doorn werd. Het frappante van de geschiedenis is wel, dat ook hieruit weer blijkt, hoe wonderlijk, tijdens de Republiek in Utrecht met de „geestelijke goederen” werd omgesprongen.

ALEID W. VAN DE BUNT.

WAAR STOND DE HOFSTEDEN VAN ELTEN?

Nu er grote kans is, dat het waardevolle archief van Drakestein en de Vuurse, dat tot 1946 op de zolder van Drakestein heeft gesluimerd en nog nimmer voor degelijk historisch onderzoek is geraadpleegd, door den archivist Postma te 's Gravenhage zal worden geïnventariseerd, is de tijd gekomen de Hofsteden van Elten eens ter sprake te brengen.

Het genoemde archief bevat o.a. in zake de grensquesties, waarbij de H. v. E. steeds vermeld wordt, vele authentieke stukken en stukken in gelijktijdig afschrift, die gaaf en compleet bewaard zijn gebleven en wellicht een mooie aanvulling kunnen geven op het door Perk vermelde „volumineuze boek met perkamenten omslag, in het Rijksarchief voorhanden, houdende ten opschrift: Roerende de questies op 't stuk der limieten tusschen Goylant en Vecht, bijeengebracht door den Domdeken Ludolf van Veen.”

Maar ook nu reeds is het niet zo moeilijk om aan de hand van het viertal overgeleverde gegevens de plaats van de H. v. E., en daarmee van het hoekpunt in de Stichts-Gooise grens van plm. 1100, bij benadering aan te geven. Onze bronnen zijn.

1e) Getuigenis van 1449 bij Enklaar: Middeleeuwsche Rechtsbronnen blz. 35-36: de grens wordt gezegd te hebben gelopen van de Vuurse boom (bij de Hoge Vuurse, aan de straatweg Hilversum-Soestdijk) naar de Hofsteden van Elten (omtrent halfweg tussen Gooierbos en Vosbergen) en van daar, met een hoek, „noirt ommegeens” naar Breukeleveen.

2e) Getuigenis van 1472 bij Enklaar blz. 58. Met weglating van kennelijke anachro-

nismen: de grens wordt gezegd te hebben gelopen van de Hoge Vuurse „an” (over of langs?) de plaats waar later Drakestein kwam naar de H. v. E., en wel rechtuut”, dus in één rechte lijn, en dan „westwert op” naar de Weer en Breukeleveen.

Verder werd gezegd dat de Hofstede zou gelegen hebben „op die laen die tot (?) den boessee loept tot Seystwert an, mer wat uytwaert.”

3e) De z.g.n. Ronde Kaart van plm. 1521, die de Hofstede plaatst aan de kop van een zijspreg van de Brabantsche Wijck, die blijkens het Rapport Nicolai van 1539 Maartensdijk moet hebben bereikt op of langs het onbebouwde weiland enkele percelen ten O. van de hofstede „de IJzere Mortier”. Deze oude grens liep dus over of langs Drakestein. Vosbergen moet wel in de omgreppeling bij het Pluismeer hebben gelegen, waar later Eekelo stond, en waaraan volgens Craandijk volgens een in 1884 levende traditie in de Middeleeuwen asylrecht was verbonden. Een kaart van het einde der 16e eeuw in het Rijksarchief bevestigt dit.

De combinatie: omtrent halfweg Gooierbos—Vosbergen met de lijn Hoge Vuurse-Drakestein en verder „rechtuut”, brengt ons op een punt ongeveer $1\frac{1}{2}$ K.M. ten Z. van het kampeercentrum „Oon Honk”, op weiland. Vandaar kan de grens gelopen hebben langs de door Aelmanszoon (uitgave 1934 blz. 58) genoemde roodachtige steen, die „omtrent int mits — nae die lancte gemeten” van de Brabantsche Wyck lag, wat ons, met de gegevens van Nicolai, op een dubbele bocht van de scheisloot brengt van het perceel, dat wij in Maartensdijk al noemden, en wel dicht bij „Hertenkamp” (Zie Top. Kaart blad 32 A). De voor de Hofstede aldus gevonden plaats strijdt niet met de Ronde Kaart, maar wel met een gegeven bij Aelmansz. blz. 57: n.l.

4e) De oude grens, door een greppel aangegeven, zou omstreeks 1500 nog duidelijk zichtbaar van de Hoge Vuurse op het „Katuserloester” (Chartroise bij Utrecht) gericht zijn geweest! Deze lijn loopt niet over Drakestein, maar meer W. er langs, en zou ons een Hofstede opleveren even ten N.W. van „Oon Honk”, op bosterrein, gedeeltelijk in de gemeente Baarn, dicht bij paddestoel 23. Van hier zou deze oude grens mooi in het verlengde van de Hollandse Rading komen te liggen, tot bij G. p. 17.

Beide veronderstelde plaatsen accorderen met: uitwaarts van de laen die „tot Seystwert” loopt, n.l. van de Vuurse Steeg. De tegenspraak tussen het geciteerde „noirt” en „westwert” is slechts schijnbaar: de richting ligt tussen N. en W. Moge het archief Drakestein-Vuurse spoedig een topografisch-geschiedkundige studie opleveren, even grondig als die van Dr Maris over Eemnes, en even boeiend als het voorbeeldige boek van meester Pluim over Baarn! De Wandeling van Graandijk zou ruimschoots verdienen er als bijlage bij te worden herdrukt.

M. RAVEN

BOEKBESPREKING

J. W. C. van Campen, **Het genootschap Kunstliefde 1897—1947**. Uitgave van het genootschap.

Door een misverstand heeft in het Maandblad nooit een bespreking gestaan van bovengenoemd boekje, dat al zes jaar geleden verscheen.

Wij betreuren dit omdat het hier gaat om een boekje van utrechts gemeentearchivaris, mr Van Campen, die er zelf altijd dadelijk bij is om de aandacht van de redactie op publicaties over stad en provincie te vestigen en die daardoor voor het Maandblad vele verdiensten heeft.

Wij behoeven de heer Van Campen als schrijver niet voor te stellen. Elke lezer van het orgaan onzer vereniging herin-

tert zich hoe in de loop der jaren tal van bijdragen, meestal ondertekend „v. C.” in dit blad van zijn hand verschenen zijn.

Mogelijk zal ook daarom menigeen alsnog kennis willen nemen van wat geschreven werd naar aanleiding van het honderdveertigjarig bestaan van Kunstliefde zich in de utrechtse samenleving jaar geleden gevierd. Trouwens, nog vier jaar en het genootschap zal anderhalve eeuw in leven zijn, zodat men zich nu al kan oriënteren aangaande de historie van Kunstliefde.

Die geschiedenis levert natuurlijk allerm minst een menigte heldenfeiten op. Maar zij is toch veel te belangrijk om verzwegen te worden. Te meer omdat Kunst-

liefde zich in de utrechtse samenleving een eigen plaats heeft verworven.

Het heeft geen zin om de geschiedenis van Kunstliefde hier nogmaals in beknopte vorm weer te geven. Dat deed de heer Van Campen in zijn boekje al. Hij moest zich helaas beperkingen opleggen. Een paar alleraardigste schetsen, zeer geschikt om met het interne leven van Kunstliefde nader in contact te komen, zijn naderhand verschenen in *Historia* (jaargang 1950). De heer Van Campen had toen tevens gelegenheid om een paar fraaie afbeeldingen te plaatsen, die, toegevoegd aan het achtal plaatjes waarmee het boekje verlicht is, een geïllustreerde kroniek van Kunstliefde vormen.

Het aantrekkelijke van Kunstliefde was steeds de vereniging van kunstenaars en kunstliefhebbers. Niet het minst belangrijk achten wij in dit boekje de naamlijst van bestuursleden. Daarin komen wij allerlei figuren tegen, die in de utrechtse gemeenschap op vooraanstaande plaatsen hebben gestaan. Maar daarnaast schilders uit Kunstliefde voortgekomen, die door hun werken van meer dan lokale betekenis waren. Wij herinneren aan de directeuren Kobell, Wonder, De Poorter, Nieuwenhuysen, Grolman, Van Dokkum.

Bij dit samengaan van kunstenaars en kunstliefhebbers is de stad Utrecht niet weinig gebaat geweest. Herinneren wij slechts aan het museum Kunstliefde (kent u het gebouw er van, Oude Gracht 35 nog?), dat tot 1918 heeft bestaan en welks nalatenschap (63 schilderijen) in dat jaar aan de gemeente Utrecht werden verkocht. Deze schilderijen behoren nu tot het bezit van het Centraal Museum (zie bericht op de voorpagina van dit blad).

Wij mogen mr Van Campen dankbaar zijn, dat hij in dit boekje de voornaamste gegevens uit het archief van Kunstliefde heeft willen samenvatten. Hij deed dit op een wijze, die bij een dergelijk boekje past: een aantal hoofdstukjes over de voornaamste gebeurtenissen en werkzaamheden, telkens met de feiten goed op de voorgrond. De ogenschijnlijk toch willekeurige grepen verstrekken de lezer bij elkaar een goed overzicht betreffende de historie van het genootschap.

Wie het boekje ter hand neemt, moet vooral eens letten op de twee afbeeldingen van een tekenwand bij Kunstliefde (resp. pag. 10 en pag. 40). De eerste, in 1828 getekend door jhr P. van Loon, is volop romantiek, de tweede — een foto

uit 1947 — puur zakelijk. Wat een verschil in sfeer. Maar wat de tekenaars betreft: zowel in 1828 als in 1947 was het Kunstliefde, die hen verenigde. Moge het genootschap dat blijven doen, ook als de tegenwoordige generatie al lang weer door nieuwe geslachten vervangen is!

G. A. Evers, De oudste nog bestaande Utrechtse drukkerij en haar grondleggers, Kemink en Zoon N.V., Utrecht.

Ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaan der drukkerij en uitgeverij v.h. Kemink en Zoon N.V. hebben commissarissen en directie van deze drukkerij een gedenkschrift uitgegeven, waarvan de heer G. A. Evers de inhoud heeft verzorgd.

Eigenlijk doet de heer Evers in dit boekje niets anders dan wat personalia van de familie Kemink weergeven. Daarin heeft hij in korte trekken de geschiedenis van de drukkerij verweven.

Men kan bij iemand als de heer Evers verwachten, dat er wat goeds uit de bus komt. Zijn talrijke publicaties over utrechtse drukkers — wij verwijzen naar zijn bijdragen in het vroegere tijdschrift „Het Grafisch Museum” — staan daar borg voor. Welnu, dit geschrift over Kemink beantwoordt aan de verwachtingen.

De Keminks zijn uit Doesburg afkomstig. Hier werd in 1718 Derk Kemink geboren. Deze is na de dood van zijn vader terechtgekomen in Utrecht. Daar was hij in 1751 op een drukkerij werkzaam. Op 10 Mei 1753 werd Derk Kemink „woonende agter het Stadhuis” als burger van Utrecht ingeschreven, waarschijnlijk om zelf een zaak te kunnen beginnen. Deze dag is door de tegenwoordige firma Kemink als stichtingsdatum aangehouden.

Het bedrijfje van Derk Kemink verhuisde in 1757 naar de Schoutensteeg. Daar woonde Derk tot 1798, het jaar van zijn sterven. Zijn zoon Harmannus Hendrikus, die in 1777 de leiding der zaken had overgenomen, overleed in 1832. In zijn plaats was in 1816 reeds diens zoon, Nicolaas Dirk (geboren in 1791) aan het hoofd van het bedrijf gekomen. In dat jaar 1816 had men een pand aan de Neude betrokken. Hier zou de zaak gevestigd zijn tot 1840. Toen verhuisde Kemink naar „Over de Dom”, vanouds het adres der firma.

Op de plek waar Keminks bedrijf kwam, was al jaren een boekverkoper

en drukker gehuisvest, namelijk Johannes Altheer. N. D. Kemink nam Altheers zaak over. Vanaf dat moment trad Kemink pas goed als uitgever naar voren. Er waren wel een 25-tal geschriften van kleine omvang uitgegeven, o.a. de bekende „Utrechtschen Almanach”, maar aan werken van betekenis had men zich niet gewaagd.

Dit veranderde toen N. D. Keminks zoon Hermanus Hendrik (geboren 1817) in 1840 deelgenoot werd in het bedrijf. H. H. Kemink promoveerde in dat jaar in de klassieke letteren en met deze academicus aan het hoofd begon de drukkerij zich toe te leggen op het drukken en uitgeven van wetenschappelijke werken. Dr H. H. Kemink, een merkwaardige figuur in het kerkelijke en politieke leven van zijn tijd, leverde zelf ook zijn aandeel. Van hem verschenen geschriften op godgeleerd-historisch gebied.

Bij het overlijden van dr H. H. Kemink in 1861 had de uitgeverij het, volgens de heer Evers, „gebracht tot een hoogte en

omvang, waarop weinigen met haar gelijk stonden.”

Jammer genoeg verdween met het heengaan van dr Kemink de familienaam uit de leiding van het bedrijf, al bleef de zaak nog tot 1936 in de familie.

De heer Evers heeft in het gedenkschrift vooral aandacht gewijd aan de kleine uitgaven, die in het laatst der 19e eeuw werden gedrukt: de nieuwjaarswensen van „ashaalders en karlieden” en de almanak. Dit geeft het boekje voor Utrecht een dubbele betekenis. Het was o.i. de moeite waard geweest om, al ware dat maar in twee zinnen gebeurd, te herinneren aan de firma Kemink als uitgeefster van het dagblad „De Nederlander, Nieuwe Utrechtsche Courant”, waaraan ook de naam van Groen van Prinsterer verbonden is geweest.

Het gedenkschrift is — hoe kan het anders! — keurig uitgegeven en voorzien van een negental illustraties.

de J.

KLEINE MEDEDELINGEN

J. F. Thieme overleden. In de „Wijkse Courant” lezen we, dat in de ouderdom van 76 jaar te Wijk bij Duurstede is overleden de heer J. F. Thieme. Blijkens de hier volgende passages uit het aan hem geweide memoriam, heeft de heer Thieme veel gedaan voor de historie en het oude schoon van Wijk bij Duurstede.

„Als iemand zich meer dan een halve eeuw heeft gewijd aan de behartiging van de belangen van vele instellingen van maatschappelijk en cultureel nut, dan is de kans groot, dat er wat wordt vergeten, dat in feite gememoreerd had moeten worden. Mogelijk zijn we niet volledig als we noemen wat ons in gedachten komt.

Een bijzonder warm plekje in zijn hart had wel het Ewoud- en Elisabeth Gasthuis. Meer dan 36 jaren is de heer Thieme, van deze stichting regent geweest. Meermalen vervulde hij het presidium.

Op oudheidkundig gebied was de overledene een man van kennis en vermaardheid. Het was indertijd de heer Thieme, die, toen de „Molen van Ruysdael” met ondergang bedreigd werd, een comité wist te vormen, dat de gelden bijeenbracht, waardoor de molen overgedragen kon worden aan de vereniging „De Hol-

landsche Molen”. Voor het behoud van andere monumenten in de gemeente — we denken hier in de eerste plaats aan het kasteel „Duurstede” — stond de heer Thieme steeds op de bres, onafgebroken en vasthoudend.

Vele jaren is de heer Thieme voorzitter geweest van de vereniging „Wijks Belang”. Vreemdelingenverkeer en behoud van oudheidkundige waarden hadden in deze vereniging zijn volle sympathie. In die functie bewerkstelligde hij de oprichting van het kantonnaal en stedelijk museum op het kasteel „Duurstede”.

De Geertkerk behouden! De Minister van Onderwijs Kunsten en Wetenschappen heeft geen vergunning verleend om de Geertkerk te Utrecht te slopen, daar hem was gebleken, dat nog verschillende mogelijkheden tot behoud daarvan aanwezig zijn. Indien een passende bestemming wordt gevonden (men weet dat o.a. de Remonstrants Geref. Gemeente zich voor het gebouw interesseert), is de Minister bereid een subsidie in uitzicht te stellen.

„De Drie meelzakken”. Voor de tweede maal komen wij terug op de „gevelsteen” met dit opschrift, die geprikt heeft in een gevel aan de Bemuurde Weerd. De

vorige keer meldden wij, dat hier eigenlijk geen sprake was van een steen, maar van een beschilderde metalen plaat. Hoe en waarom die plaat daar gekomen is, wisten wij niet.

Thans evenwel geeft een bejaard lid van „Oud-Utrecht”, de heer C. Jansen Czn te Utrecht ons de oplossing. Hij schrijft ons:

„Uit mijn verre kinderjaren herinner ik mij, dat er in de Bemuurde Weerd een zaak in grutterswaren was van de firma Das, die deze naam droeg en een **uit-hangbord** had waarop drie meelzakken waren afgebeeld met dit onderschrift. De zaak is later opgeheven. Denkelijk heeft verkrijger van het huis dit uit-hangbord zo aardig gevonden, dat hij het ding tegen zijn huis heeft laten aanbrengen. Vandaar dat het een gevelsteen leek te zijn en slechts een metalen plaats was.”

Flehite. Mogen wij ook eens de aandacht vestigen op het museum „Flehite” te Amersfoort? In de „Amersfoortse Courant” lazen wij daarover o.m. het volgende:

„Wilt u wel geloven, dat er in Amersfoort mensen zijn, die niet weten, waar het museum „Flehite”, het enige museum in onze stad, te vinden is? Dezer dagen werd ons in het oor gefluisterd, dat er zelfs politie-agenten in onze veste waren, die vreemdelingen niet de weg naar het museum konden wijzen, omdat zij zelf niet wisten, waar „Flehite” ligt... We willen die opmerking echter laten voor wat zij is en in gedachten teruggaan naar het jaar 1898, een belangrijk jaar voor de Keistad en voor de Oudheidkundige Vereniging „Flehite”.

Op de eerste Mei van dat jaar vond namelijk de heropening plaats van het nieuwe museum, dat door architect H. J. Kroes en aannemer G. Prins was opgetrokken aan de Westsingel, op de plaats van het vroegere gebouw, dat vrijwel op instorten stond. Het nieuwe museum werd opgetrokken in XVII-de eeuwse stijl, waarbij partij getrokken werd van de nog beschikbare ruimte tot vergroting van het gebouw. En dat gebouw staat nu tot in alle hoeken gevuld met voorwerpen van historische waarde, terwijl er niet zo heel veel kans op is, dat het museum binnen afzienbare tijd zijn „vleugels” zal kunnen uitslaan; een eventuele uitbreiding ligt momenteel niet binnen de grenzen van de financiële mogelijk-

heden... Financiële omstandigheden waren er ook oorzaak van, dat het nog niet zo lang geleden aangekochte, naast het museum gelegen pand, thans slechts ten dele in gebruik is. Dat alles valt te betreuren, want het museum „Flehite” mag dan geen kunstschaten van wereldfaam bezitten, het heeft toch, vooral op het gebied van Amersfoorts beweging historie, zeer veel interessants te bieden, dat echter in een ruimere omgeving veel beter tot zijn recht zou komen.

De eerste Mei van het jaar 1898 was voor de Oudheidkundige Vereniging „Flehite” en voor de stad Amersfoort — we zeiden het reeds — een dag van betekenis. Er was aan de verbouwing van het museum heel wat werk te pas gekomen, maar nu was alles dan toch in kannen en kruiken! De inventaris, die tijdelijk elders in de stad was ondergebracht („Het Oordeel”, een schilderij van Jacob van Campen, thans in 't „Mannendeel”, had in huize Randenbroek een tijdelijk onderdak gevonden) werd door zorgzame handen teruggevoerd naar het nieuwe museum, dat in de namiddag van de eerste Mei werd heropend door de toenmalige voorzitter, de heer O. G. H. Heldring, die onder anderen het college van B. en W. verwelkomde en daarop 'n feestrede hield, die klonk als een klok.

De voorzitter preees in zijn rede de wijze, waarop de heren Kroes en Prins kans hebben gezien, om met in zekere zin bekrompen geldmiddelen zo'n sierlijk en solide gebouw op te richten.

De toenmalige burgervader, mr F. D. Graaf Schimmelpenninck, roemde de ijver van het bestuur en wenste het geluk met de totstandkoming van dit bouwwerk. Toen schimde de erewijn, er werden handen gedrukt, felicitatie-telegrammen voorgelezen: Amersfoort had een museum om trots op te zijn! En thans, vijf-en-vijftig jaar later, hebben we nog reden om trots te zijn op ons museum, ook al hadden we dan graag de inrichting op een wat ruimere leest geschoeid gezien. Misschien, dat in een niet al te ver verwijderde toekomst die droom nog eens werkelijkheid zal worden. Want wanneer „Flehite” wat meer „armslag” had, zou dat het museum ongetwijfeld zeer ten goede komen.”

Op dezelfde pagina van de „Amersfoortse Courant” vonden wij een interessante bijdrage van de bibliotheek van „Flehite”, een boekerij, die een bezoek ten volle waard is.

Veertig jaar Demka. Voor het besef van „Oud-Utrecht” is de veertigjarige vestiging te Zuilen van de „Ned. Staalfabrieken v/h. J. M. de Muinck Keizer N.V.” niet een gebeuren waar het verleden erg bij spreekt. Maar toch heeft het zin om er melding van te maken, aangezien de ontwikkeling van Zuilen en Utrecht-Noord mede bepaald is door de aanwezigheid van dit bedrijf.

Verleden jaar was het een eeuw geleden, dat Ewe ten Oever te Martenshoek in Groningen een ijzergieterij oprichtte, waaruit „Demka” zou ontstaan. Tevens was het een halve eeuw geleden, dat met de productie van staal werd begonnen. En dit jaar zal het bedrijf kunnen terugzien op een veertigjarige werkzaamheid onder de rook van Utrecht.

Toen in 1948 het boek „Geschiedenis van de ijzer- en staalgieterij in Nederland” verscheen, dat in opdracht van „De Muinck Keizer” (in 1942) geschreven was door de econoom-historicus dr J. C. Westermann, is daar in ons Maandblad geen aandacht aan geschonken. Daarom willen wij nu enkele feiten noemen, waarvan dr Westermann melding maakt in zijn boek.

Het is uiteraard vooral de figuur van Jan Menzo de Muinck Keizer, die in het boek naar voren komt. Deze pionier van de staalgieterij in Nederland — hij zou eigenlijk medicijnen gaan studeren — kwam in het bedrijf van Ewe ten Oever terecht. Onder zijn leiding groeide die ijzergieterij uit tot een staalfabriek van formaat.

Evenwel leverde de ligging te Martenshoek op de duur tal van bezwaren op. Vandaar dat De Muinck Keizer uitzag naar een meer centraal gelegen terrein. Hij vond dit in de nabijheid van Utrecht, waar ook Werkspoor terrein had aangekocht.

Op 29 October 1913 deed De Muinck Keizer een bod van f 120.000,— op gronden van de N.V. Zuilens Grondbezit te Utrecht, over een terrein, bestaande uit een weiland en een huis met erf, groot ruim vier hectare, gelegen in de gemeente Zuilen tussen het Merwedekanaal en de Amsterdamsstraatweg, dicht bij de spoorbrug in de lijn Amsterdam-Utrecht, onder voorwaarde, dat hij vergunning zou krijgen tot het stichten van een staalgieterij aldaar, het maken van een steiger aan het kanaal en het krijgen van aansluiting op de in de nabijheid lopende spoorweg.

Op 6 November 1913 kwam de koop tot stand. Zó voorspoedig verliep de bouw en de fabricage, dat De Muinck Keizer in September 1916 al plannen voor de uitbreiding en verbetering van de staalfabriek maakte.

De heer De Muinck Keizer was in Maart 1914 in Utrecht komen wonen, namelijk in het huis Mariahoek 4. Het verschil van sfeer tussen de staalfabriek en de Mariahoek moet hem wel dikwijls hebben getroffen! In 1918 verhuisde de heer De Muinck Keizer naar huize Bolestein te Maarssen (waar men thans het gemeentehuis van Maarssen in wil vestigen). Op Bolestein overleed de stichter en bouwver van „Demka” de 28ste September 1932. Drie dagen later werd hij te Maarssen begraven.

Een borstbeeld voor het kantoor der fabriek (men ziet het uit de trein op de „Amsterdamse” spoorbrug) houdt de herinnering levend aan zijn krachtige persoonlijkheid. Het gemeentebestuur van Zuilen heeft een laan naar De Muinck Keizer genoemd, wiens betekenis voor de opkomst van deze gemeente niet gering is geweest.

CONTRIBUTIEBETALING.

Daar van de datum af, dat met inning van contributies per kwitantie zou worden begonnen, dagelijks contributiebetalingen per giro zijn binnengekomen, heeft de penningmeester besloten nog even te wachten met het uitzenden van kwitanties, die altijd extra kosten medebrengen.

De contributie bedraagt f 6.— per jaar, wenst men een gebonden jaarboekje, dan f 8.50. De postrekening 575520 staat ten name van „Penningmeester Oud-Utrecht” te Utrecht.

